

Kostel sv. Petra a Pavla a areál fary v Jesenici

Než se věnuji historii vlastního kostela, beru jako povinnost i čest zmínit jednu velmi významnou událost, která se v průběhu let vytratila z kolektivní paměti prakticky všech současných zdejších obyvatel. V roce 1947 měli nejen zdejší, ale i lidé ze širokého okolí příležitost uvítat před jesenickým kostelem sv. Petra a Pavla bezpochyby nejvýznamnější návštěvu, která zde kdy pobývala. Podle zápisu v městské pamětní knize se zde 14. srpna toho roku v šest hodin navečer zastavil na své pouti Čechami a Moravou průvod s ostatky jednoho z hlavních zemských patronů, lebkou sv. Vojtěcha. Po půlhodinovém pobytu pak odtud celý průvod pokračoval dále do Rakovníka.

A teď již k vlastnímu kostelu. Původně pozdně románský (tzv. vlastnický) tribunový kostel byl vystavěn v první čtvrtině 13. století buď jako organická součást sídla rodu s přídomkem z Jesenice, nebo jako s objektem sídla (nejspíš v místě dnešního areálu fary) můstkem komunikačně propojený a samostatně opevněný areál. Nejpravděpodobnějším důvodem stavby byla nejen snaha přiblížit duchovně Boha blíže k lidem, ale i potřeba reprezentace regionálně významného šlechtického rodu a kontrola tržiště vznikajícího na souběhu obchodních stezek z Plzně (dnes Starého Plzeň) do Žatce (kde navazovala na Magdeburskou stezku) a jedné z větví obchodní stezky z Chebu (tehdy mimo české území) do Prahy (tzv. Stará cesta). Možnou podobu jesenického kostela přibližuje obdobný románský kostel sv. Jakuba Většího ve Vroutku. První přestavbou prošel jesenický kostel již v průběhu 14. či 15. století, kdy byla jeho románská apsida nahrazena gotickým presbyteriem. Blíže nedoložená stavební úprava věže kostela je dokladována k roku 1659. Stavební rekonstrukcí, jejíž plány vypracoval Giovanni Battista Maderna, prošel kostel po velkém požáru Jesenice v roce 1684, kdy kromě kostela a vnitřního vybavení včetně zvonů byla zničena i fara, škola a více jak polovina domů města. Až na několik cenných listin tehdy padl za oběť požáru i městský archiv. Stavební práce smluvně provedli zednický mistr Adam Roßbach z Nejdku (smlouva z 30. dubna 1686) a kamenický mistr Martin Zinner z Klášterce n/Ohří (smlouva z 16. května 1686), jehož prací by mohla být i kamenná křtitelnice ve tvaru zdobné číše s širokou a plochou mísou zdobenou melounovým dekorem. Nové zvony (celkem pět, dodnes dochovány dva), odlil v roce 1687 pražský zvonář Mikuláš Löv a v roce 1689 je zavěsil do prostoru zvonového patra věže. Dovybavování interiéru pokračovalo po etapách až do roku 1695. Nejrozsáhlejší přestavba kostela i celého kostelního areálu proběhla v rozmezí let 1721 až 1725 z popudu hlavního patrona, hraběte Františka Josefa Černína. Plány vypracoval v duchu tzv. úsporného baroka tehdejší černínský stavitel a jeden z nejslavnějších architektů své doby, František Maxmilián Kaňka. Pro rozšíření vnitřního prostoru kostela využil půdorysu ve tvaru řeckého kříže (obvykle užíval tvar kříže svatojiřského). Z předchozí stavby zůstalo stát jen presbyterium a rozměrově identický prostor západní části lodi s na něj navazující věží, který byl celý vyplněn nově vestavěným kůrem a místo původně rovného stropu byla užitá klenba, stejná jako v Madernově presbytáři. Zbylé úseky obou bočních zdí lodi byly odbourány a vzniklou proluku uzavřel poměrně široký oboustranně trojboce ukončený plochostropý transept. Prostor nad křížením byl zaklenut oválnou kupolí. Podélné osově symetrii půdorysu byly podřízeny i účelové prostory, řešené vždy zrcadlově identickou dvojicí přístavků (dva schodišťové, sakristie, depozit). O několik metrů k východu byla na úroveň čela zbořenější starší vstupní brány posunuta i nová ohradní zeď se dvěma prolukami pro plánované vstupní schodiště (z úsporných důvodů nerealizováno). Pět z celkem sedmi jejích pilířů zdobí sochy sv. Josefa, sv. Petra, Panny Marie Immaculaty, sv. Pavla a sv. Jana Nepomuckého. Úvaha ze 60. let 20. století, že mohou být produktem sochařské dílny významného barokního umělce, Matyáše Bernarda Brauna, má i své reálné jádro. Finální úpravy kostelního interiéru pokračovaly dalších více než

60 let. Varhany od loketského varhanáře Adama Playera byly na kruchtu instalovány 19. října 1729. Hlavní oltář, který nese nesporné prvky typické pro Kaňkovy návrhy, vyřezal a 23. července 1780 instaloval další významný pozdně barokní umělec, řezbář Jakub Eberle z Maštova. Autorem architektonicky pojatého iluzivního pozadí hlavního oltáře a celkové úpravy malířské výzdoby interiéru byl v rozmezí let 1780 až 1785 malíř Josef Kramolín. V roce 1786 štafír a pozlacovač Florian Walter z Kadaně provedl úpravu hlavního oltáře, kazatelny a zpovědnice. Na kostelní interiéry z té doby až nezvyklé barevné sjednocení celého prostoru v odstínech hnědé (výmalba, mobiliář, architektonické prvky) coby určující barvy nabízí myšlenku, že Kaňka, známý i jako kvalitní interiérový návrhář a zahradní architekt, řešil projekt jako nedílný celek ve stylu tzv. gesamtkunstwerku. Výše zmínění další umělci z něj pak při své práci nejspíš nejen vycházeli, ale respektovali i jeho hlavní zásady. Záslouhou jesenického rodáka, děkana Karla Wody, byly při renovaci kostela v letech 1933 až 1934 odkryty a zrestaurovány Kramolínovy fresky.

V případě stávajícího farního areálu je možné uvažovat, že nejspíš přibližně kopíruje realitu starších situací. Propojení prvního patra farní budovy s areálem kostela pomocí můstku fungujícího zároveň jako vjezdová brána do farního areálu, které mělo svého předchůdce (viz Madernův plán kostelního areálu z roku 1684), nabízí možnost změny funkčního účelu již nepotřebného šlechtického sídla nejspíš někdy v průběhu druhé poloviny 15. století, nejdéle na jeho přelomu. Pokud však po skončení husitských válek zůstaly stát nějaké původní objekty sídla, byly beze zbytku odstraněny nejpozději v roce 1670 až 1672, kdy byla z důvodu havarijního stavu stržena starší a postavena nová farní budova. Nelze sice s jistotou doložit, zda mohli být jejími možnými projektanty buď tehdejší černínský dvorní stavitel Francesco Caratti, jeho pomocník a žák Giovanni Battista Maderna, případně Domenico Agostoni, podle Vratislava Ryšavého najatý 1. června 1670 jako stavitel. Výpočty celkového kubického objemu vystavěného obvodového zdiva, které byly důležité pro vyplacení odměny staviteli, však podle dodaných údajů dělal právě Francesco Caratti, což nasvědčuje tomu, že Agostoni byl dle všeho najatý jen jako podle dodaných plánů provádějící stavební firma. Po požáru v roce 1684 byla fara pouze opravena a byly postaveny stáje a chlévy pro dobytek. V následujícím roce byla vystavěna stodola. Stavební úpravy farního areálu proběhly i v letech 1759 až 1769. Úpravu budovy fary vložním středního rizalitu lze vymezit rokem 1759 (datace plánů) až rokem 1760 (datace na hlavním klenáku u portálu vjezdu v průčelí).

Od roku 1635 byl v Jesenici zřízen i děkanský úřad, který fungoval ještě v 60. letech 20. století. Archivními dokumenty doloženým administrátorem tohoto úřadu (užití razítka na nich) byl totiž ještě i RNDr. Alois Raška. Počínaje rokem 1785 byl z iniciativy Černínů zřízen vikariát, který zanikl (alespoň podle titulu užitého na náhrobku A. Kindla na hřbitově v Jesenici, jiný doklad zatím nenalezen) nejspíš v průběhu 50. let 20. století.

K datu 9. června 1774 obdržel od Pražské arcibiskupské kanceláře boční oltář sv. Jana Nepomuckého právo užívat titul „altare privilegium“.

V roce 1959 byly oba areály (kostelní i farní) zapsány rozhodnutím ministerstva kultury do seznamu kulturních památek, a to:

- pod registračním číslem 20364/2-2649 kostelní areál se jmenovitě uvedenými položkami kostela sv. Petra a Pavla (včetně vnitřního vybavení a iluzivního pozadí hlavního oltáře), ohradní zdi se vstupní a hřbitovní branou (hřbitovní brána v 70. letech 20. století zazděna), soch sv. Josefa, sv. Petra, Panny Marie Immaculaty, sv. Pavla, sv. Jan Nepomuckého, márnice, kříže před areálem;

- pod registračním číslem 25100/2-2651 farní areál se jmenovitě uvedenými položkami fary, malé stodoly, velké stodoly, chlévů, stájí, ohradní zdi s bránou a přemostěním s brankou ke kostelu, brankou do zahrady a boční brankou (k severu za farou – později zrušena).

Z drobných sakrálních památek byla do seznamu pod registračním číslem 26181/2-2650 zapsána i barokní kaplička sv. Vavřince (na konci Žatecké ulice směrem ke hřbitovu).

Václav Zuska

Zájemcům o bližší poznání historie Jesenice a Jesenicka, a to až do období roku 1945, je možné nabídnout knihu **Pootevřená minulost**, jejímž autorem je **Václav Zuska**. Byla vydána již v roce 2015 a je možné zakoupit si ji na Městském úřadu v Jesenici.